

ΒΙΒΛΙΟ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΜΕΛΕΤΗ

Β. ΜΕΛΕΤΩ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1. Κανόνες του μονοτονικού συστήματος

Τόνο παίρνουν οι λέξεις που έχουν δύο ή περισσότερες συλλαβές.
Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν τονίζονται.
π.χ.: *δεν, αν, και, που, θα, τι, να...*

Εξαιρέσεις:

- ▶ Υπάρχουν τρεις μονοσύλλαβες λέξεις που τονίζονται. Αυτές είναι:
- ✦ ο διαχωριστικός σύνδεσμος *ή* (για να τον ξεχωρίζουμε από το θηλυκό άρθρο *η*):
π.χ. *Τι προτιμάς; Βουνό ή θάλασσα. Θα πάει η Μαρία ή η μαμά της;*
- ✦ Οι λέξεις *πού* και *πώς* όταν είναι ερωτηματικές ή όταν χρησιμοποιούνται ως επιφωνήματα:
π.χ. *Πού πας;* (ευθεία ερώτηση)
Εξήγησέ μου πώς θα φύγω. (πλάγια ερώτηση)

Πώς και πώς περιμένω το πάρτι!
Πού να σου εξηγώ...

▶ Επίσης παίρνουν τόνο οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μόνο όταν προφέρονται με τη λέξη που ακολουθεί και υπάρχει περίπτωση χωρίς τον τόνο να μπερδευτούμε και να τις προφέρουμε με τη λέξη που προηγείται. Ας δούμε τις παρακάτω προτάσεις:

π.χ. Η δασκάλα **μάς** είπε ότι αύριο θα πάμε εκδρομή (το **μάς** προφέρεται εδώ μαζί με τη λέξη *είπε*, δηλαδή *είπε σε μας*), αλλά Η δασκάλα **μας** είπε ότι αύριο θα πάμε εκδρομή (το **μας** εδώ προφέρεται μαζί με τη λέξη *δασκάλα*, δηλαδή η δική μας δασκάλα και όχι η δασκάλα της άλλης τάξης).

Ο πατέρας **του του** είπε να ταΐσει το σκύλο (εδώ δε βάζουμε τόνο σε κανένα **του** γιατί το πρώτο προφέρεται με τη λέξη *πατέρας* και το δεύτερο με τη λέξη *είπε*, και δεν υπάρχει περίπτωση να μπερδευτούμε).

▶ Επίσης, μονοσύλλαβες λέξεις, όταν βρίσκονται πριν από τους ρηματικούς τύπους **μπω**, **βγω**, **βρω**, **’ρθω** και προφέρονται μαζί με αυτούς, παίρνουν τόνο όταν θέλουμε να τις προφέρουμε δυνατότερα:

π.χ. **Νά** μπω – να μπω; **Θά** ’ρθει – θα ’ρθει

Σημείωση: Υπάρχουν μερικές λέξεις που προφέρονται ως μονοσύλλαβες με συνίζηση και αυτές δεν τις τονίζουμε:

π.χ. *ποιος, ποιοι, πιο, γιος, δυο, μια* κτλ.

Στις λέξεις **μια** και **δυο** μπορούμε να βάλουμε τόνο: **δύο** και **μία**, αλλά τότε γίνονται δισύλλαβες, χωρίς βέβαια να αλλάζει η σημασία τους.

Κάποιες όμως λέξεις, όταν γίνονται δισύλλαβες, έχουν άλλη σημασία και τονίζονται:

π.χ. **ποιον** (ερωτηματική αντωνυμία) – **το ποιόν** (ουσιαστικό)
το βιος (=η περιουσία) – **ο βίος** (= η ζωή)

2. Θηλυκά ουσιαστικά σε -εια και -ια

Στην ενότητα 1 είδαμε ότι υπάρχουν **σύνθετες** λέξεις που σχηματίζονται από δύο άλλες λέξεις, π.χ. *φίλος+δόξα* ⇒ *φιλόδοξος*, *οίκος+γένος* ⇒ *οικογένεια*. Υπάρχουν όμως και πολλές λέξεις της γλώσσας μας που βγαίνουν (παράγονται) από άλλες λέξεις για να εκφράσουν κάποιες άλλες

σημασίες. Αυτές οι λέξεις λέγονται **παράγωγες**.

Έτσι, έχουμε πολλά θηλυκά ουσιαστικά με κατάληξεις σε **-εία, -ειά, -εια, -ία, -ιά** και **-ια** που παράγονται από άλλες λέξεις. Αναφέρουμε λίγα παράγωγα. Περισσότερα μπορείτε να βρείτε στη γραμματική σας.

▶ **Θηλυκά ουσιαστικά σε -εια, εία και -ειά** προέρχονται κυρίως από ρήματα με κατάληξη **-εύω** και **-ώ** και δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρήματος:

π.χ. φυτεύω ⇒ φυτεία	λατρεύω ⇒ λατρεία
βασιλεύω ⇒ βασιλεία	αλιεύω ⇒ αλιεία
δουλεύω ⇒ δουλεία	παντρεύω ⇒ παντρεία
καλλιεργώ ⇒ καλλιέργεια	προσπαθώ ⇒ προσπάθεια

από επίθετα με κατάληξη **-ης, -ης, -ες** και **-ύς, -εία, -ύ**:

π.χ. ο/η συνεπής – το συνεπές ⇒ η συνέπεια
ο/η συνήθης – το σύνηθες ⇒ η συνήθεια
ο ευθύς – η ευθεία – το ευθύ ⇒ η ευθεία
ο ταχύς – η ταχεία – το ταχύ ⇒ η ταχεία
ο πλατύς – η πλατεία – το πλατύ (λόγιο επίθετο) ⇒ η πλατεία

▶ **Θηλυκά ουσιαστικά σε -ια, -ία, και -ιά** προέρχονται από:

ρήματα με κατάληξη **-ώ, -είς**:

π.χ. αδικώ ⇒ η αδικία
μιλώ ⇒ η ομιλία
αντλώ ⇒ η αντλία
τσιμπώ ⇒ η τσιμπιά

επίθετα με κατάληξη **-ος, -η, -ο** και **-ύς, -εία, -ύ**:

ο βραδύς – η βραδεία – το βραδύ ⇒ η βραδιά
ο παράξενος – η παράξενη – το παράξενο ⇒ η παραξενιά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

3. Στα κείμενα των τραγουδιών θα βρείτε χρωματισμένες κάποιες λέξεις. Τι κοινό έχουν μεταξύ τους; Υπάρχει κάποια που διαφέρει και γιατί;

Οι χρωματισμένες λέξεις των κειμένων είναι:

αν, γης, και, πιο, δυο, μπει, μες, ή

Παρατηρώ ότι όλες οι λέξεις είναι μονοσύλλαβες. Σύμφωνα με τους κανόνες του μονοτονικού συστήματος, οι μονοσύλλαβες λέξεις **δεν** τονίζονται. Όπως είδαμε, τονίζεται το **ή**, γιατί είναι διαχωριστικός σύνδεσμος.

• Σκεφτείτε και διαλέξτε ένα από τα αγαπημένα σας τραγούδια. Γιατί διαλέξατε αυτό το τραγούδι; Γράψτε την απάντηση στο τετράδιό σας μέσα σε δέκα το πολύ γραμμές.

Η απάντηση είναι υποκειμενική. Κάθε παιδί μπορεί να διαλέξει ένα τραγούδι και να εξηγήσει γιατί του αρέσει (έχει ωραία μουσική, καλούς κι έξυπνους στίχους, ρυθμό, του αρέσει ο ερμηνευτής κτλ.)

Η μονοσύλλαβη λέξη **μες**, που προέρχεται από αποκοπή της λέξης **μέσα**, **δεν** τονίζεται και γράφεται με τελικό σίγμα (ς) γιατί η λέξη που ακολουθεί ξεκινάει από σίγμα (σ). Αν μετά τη λέξη **μέσα** ακολουθούσε λέξη που ξεκινάει από φωνήεν, θα πάθαινε έκθλιψη, θα γραφόταν *μέσ'* και θα τονιζόταν. π.χ.: *μες στο σπίτι* ⇒ *μέσ' από το σπίτι*.

4. Στα παραπάνω τραγούδια συναντήσατε λέξεις σε **-ία**, **-ιά** και **-εία**. Θυμάστε γιατί άλλοτε έχουμε **ι** και άλλοτε **ει**;

η πολιτεία	(από το ρήμα πολιτεύομαι)
η πλατεία	(από το λόγιο επίθετο πλατύς – πλατεία – πλατύ)
η αλήθεια	(από το επίθετο αληθής-αληθές)
η κοινωνία	(από το ρήμα κοινωνώ)
η βραδιά	(από το επίθετο βραδύς – βραδεία – βραδύ)